

Problem konstytucyjności zakazu wykonywania polowania w obecności lub przy udziale dzieci

The issue of constitutionality of the prohibition to hunt in the presence or with participation of children

Abstract

The article presents numerous legal and structural reservations concerning the offence stipulated in Art. 42aa point 15 of the Game Law: „hunting in the presence of or with participation of children under 18”. The article discusses critical comments in the context of statutory attributes of an offence and includes information concerning proposals of inclusion of a prohibition in the Act and course of legislative works.

Keywords

hunting with children prohibition

1. Wstęp

Łowiectwo było uprawiane przez ludzi od zarania dziejów. Do czasu udomowienia niektórych gatunków zwierząt i rozpoczęcia uprawy zbóż stanowiło podstawę egzystencji ludzkości. W dzisiejszych czasach zaspokajają głównie inne potrzeby człowieka: kontaktu z przyrodą, kultywowania tradycji, obcowania z kulturą łowiecką, ekologicznego żywienia czy też stanowi wkład myśliwych do kynologii. Łowiectwo jako sztuka korzystania z zasobów natury i zdobywania pokarmu jest terminem o szerokim znaczeniu. Jedną z grup pasjonatów łowiectwa są myśliwi. W Polsce myśliwi stanowią społeczność liczącą około 123 000 kobiet i mężczyzn zrzeszonych w Polskim Związku Łowieckim (PZŁ)¹. Uprawianie myślistwa zostało uregulowane w licznych aktach normatywnych, jednak aktem o znaczeniu fundamentalnym jest ustawa z dnia 13 października 1995 r.

---

¹ <https://pzlow.pl/index.php/o-nas> [dostęp 15.01.2019].

Prawo łowieckie². W ostatnich latach myślistwo jest często w centrum zainteresowania społecznego, budzi kontrowersje i wywołuje skrajne opinie.

W minionym 2018 r. miała miejsce znacząca nowelizacja prawa łowieckiego³, mająca decydujące znaczenie dla funkcjonowania PZŁ. Doniosłość nowelizacji wprowadzonej w życie 1 kwietnia 2018 r. wynika nie tylko z jej zakresu, ale przede wszystkim z radykalnych zmian wprowadzonych w dotychczasowym ustroju jedynej w Polsce zrzeszenia osób fizycznych i prawnych prowadzących gospodarkę łowiecką, jakim jest PZŁ, i sprawowania nad nim nadzoru przez ministra właściwego do spraw środowiska. W sposób istotny modyfikuje polski model łowiectwa w obszarach dotyczących: gospodarki łowieckiej, obwodów łowieckich, wykonywania polowania, odstrzałów (redukcyjnych, sanitarnych, odłowów drapieżników), szacowania i wynagradzania szkód wyrządzonych w uprawach i płodach rolnych oraz zmian w przepisach karnych.

Już na etapie projektów planowanych zmian ustawy rozgorzała dyskusja. Gwałtowne spory toczyli przedstawiciele zainteresowanych środowisk: myśliwych, rolników, działacze organizacji pozarządowych i urzędów ministerialnych, którym towarzyszyły liczne komentarze o charakterze publicystycznym. Jednym z tematów będących przedmiotem najgorętszych sporów był wprowadzony w art. 42aa pkt 15 u.p.ł. zakaz „wykonywania polowania w obecności lub przy udziale dzieci do 18. roku życia”. Naruszenie tego zakazu stanowi występki zagrożony karą grzywny, karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku zgodnie z art. 52 pkt 7 cytowanej ustawy. Wprowadzenie tego przepisu rozbudziło emocje społeczne głównie w środowisku myśliwych, jak również liczne wątpliwości natury prawnej. To właśnie zagadnienie jest tematem dalszych rozważań.

Konieczność przeprowadzenia znaczącej noweli prawa łowieckiego nastąpiła po opublikowaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2014 r., w sprawie P 19/13⁴. W Sejmie RP VII kadencji, w roku 2015 ruszyły prace legislacyjne w kierunku realizacji postanowień tego orzeczenia. Posłowie pracowali nad dwoma projektami zmian w ustawie: poselskim (druk nr 2970) i rządowym (druk nr 3192). W czasie tychże prac po raz pierwszy została zgłoszona propozycja zamieszczenia w prawie łowieckim ograniczeń udziału dzieci w polowaniu. Z inicjatywą tą wystąpiła grupa organizacji pozarządowych: Komitet Ochrony Praw Dziecka, Fundacja Dzieci Niczyje, UNICEF Polska,

---

² Ustawa z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie (Dz. U. z 1995 r., poz. 713 ze zm.), dalej: prawo łowieckie lub u.p.ł.

³ Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o zmianie ustawy – Prawo łowieckie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2018 r., poz. 651).

⁴ Wyrok dotyczył stwierdzenia niezgodności z Konstytucją RP art. 27 ust. 1 w zw. z art. 26 prawa łowieckiego, przez to, że upoważnia do objęcia nieruchomości reżimem obwodu łowieckiego, nie zapewniając odpowiednich prawnych środków ochrony praw właściciela tej nieruchomości (Dz. U. z 2014 r. poz. 951).

Stowarzyszenie na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” oraz stowarzyszenie Pracownia na Rzecz Wszystkich Istot. Środowiska te przedstawiły wspólną petycję Prezydentowi RP, Rzecznikowi Praw Dziecka i Ministrowi Edukacji Narodowej⁵. Stanowisko zawarte w petycji zostało oparte na interpretacji wybranych przepisów i sformułowanych na ich tle opinii uznanych autorytetów z dziedziny psychologii: dr Aleksandry Piotrowskiej i Wojciecha Eichelbergera. Owe stanowisko strony społecznej zostało częściowo uwzględnione w poselskim projekcie zmian ustawy, który przewidywał wprowadzenie zakazu udziału małoletnich do 16. roku życia jedynie w akcie „pozyskiwania” zwierzyny podczas polowania (uśmiercania). Za złamanie zakazu groziła odpowiedzialność dyscyplinarna przed sądami łowieckimi. Prace w komisjach zostały zakończone wobec upływu kadencji sejm w 2015 r.

2. Przebieg prac legislacyjnych

Powodem przystąpienia do prac nad zmianą prawa łowieckiego w kolejnej kadencji Sejmu w 2016 r. była (podobnie jak w Sejmie VII kadencji) konieczność dostosowania regulacji do wyroku Trybunału Konstytucyjnego P 19/13, dostosowanie niektórych delegacji ustawowych do wymagań określonych w art. 92 ust. 1 Konstytucji oraz wprowadzenie mechanizmów wzmacniających nadzór ministra właściwego do spraw środowiska nad PZŁ, także mechanizmów dyscyplinujących dzierżawców i zarządców obwodów łowieckich w zakresie wykonywania rocznych planów łowieckich⁶. Przygotowany projekt nie zakładał żadnych zmian w zakresie udziału osób małoletnich w polowaniu. Po pierwszym czytaniu projektu w Sejmie RP w dniu 2 grudnia 2016 r. został on skierowany do dalszych prac w Komisji Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa oraz Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi. W toku prac tej Podkomisji nadzwyczajnej do spraw rozpatrzenia rządowego projektu zmiany ustawy opracowano nowy projekt zmian prawa łowieckiego z dnia 6 lutego 2018 r.⁷ Ten dokument również nie zakładał żadnych zmian w zakresie uczestnictwa/obecności małoletnich w polowaniu. Podczas drugiego czytania w Sejmie projektu zmian ustawy Klub Poselski Platformy Obywatelskiej zgłosił poprawkę nr 20 zakładającą wprowadzenie zakazu wykonywania polowania w obecności lub przy udziale dzieci do 16. roku życia. W czasie tego samego posiedzenia sejm Klub Parlamentarny Prawa i Sprawiedliwości wniósł poprawkę nr 21, która zakazywała wykonywania polowania w obecności lub przy udziale dzieci do 18. roku życia. Projekt

---

⁵ <http://pracownia.org.pl/pracownia-aktualnosc/344-polowania-nie-dla-dzieci> [dostęp 27.12.2018].

⁶ Druk nr 1042 – uzasadnienie z dnia 15 listopada 2016 r.

⁷ Druk nr 2234.

skierowano do Komisji w celu przedstawienia sprawozdania. W toku burzliwych obrad Komisji, w dniu 28 lutego 2018 r.⁸, przy udziale przedstawicieli PZŁ i Koalicji Niech Żyją!, rekomendowano odrzucenie obu poprawek⁹. Pomimo tego w czasie III czytania na sali plenarnej Sejmu w dniu 6 marca 2018 r. Sejm RP przyjął ustawę o zmianie ustawy Prawo łowieckie oraz niektórych innych ustaw zawierającą zakaz „wykonywania polowania w obecności lub przy uczestnictwie dzieci do 18. roku życia” w art. 42aa pkt 15 i odpowiedzialność za występki określony w art. 52 pkt 7 ustawy w przypadku złamania zakazu. Po uwzględnieniu stanowiska Senatu RP¹⁰ Sejm, w dniu 22 marca 2018 r., przyjął ustawę w ostatecznym kształcie, a sześć dni później podpisał ją Prezydent RP.

3. Analiza znamion ustawowych czynu zabronionego w art. 42aa pkt 15 u.p.ł.

W rozdziale 8 u.p.ł., zawierającym przepisy dotyczące wykonywania polowania, w jej art. 42aa, ustawodawca zamieścił opis 15 czynów zabronionych, które stanowią wykroczenia bądź występki ujęte w rozdziale 10 prawa łowieckiego. I tak, w art. 42aa pkt 15 u.p.ł.: „zabrania się wykonywania polowania w obecności lub przy udziale dzieci do 18. roku życia”. Opis czynu zabronionego został ujęty w sposób krótki i zwięzły, a zakres normowania wydaje się jasny. Po przystąpieniu jednak do analizy treści tej normy pierwsze wrażenie szybko ustępuje i pojawiają się liczne trudności natury interpretacyjnej oraz wątpliwości natury prawnoustrojowej.

Przedmiotem ochrony jest niewątpliwie dobro dziecka. Z braku ustawowej definicji tego pojęcia należy wziąć pod uwagę prawa i wolności ujęte w Konwencji o prawach dziecka¹¹. W preambule Konwencji państwa-strony uznały prawo dziecka do pełnego i harmonijnego rozwoju swojej osobowości, które musi być przedmiotem szczególnej troski i pomocy. W dalszej części zapewniono dziecku ochronę od wszelkich form przemocy fizycznej bądź psychicznej – art. 19 ust. 1 Konwencji, czy też przed wykonywaniem pracy, która może być niebezpieczna – art. 32 ust. 1. Z pojęciem „dobra dziecka” wiążą się dwa elementy: pierwszy to prawa i wolności dziecka, drugi to obowiązki państwa (funkcja gwarancyjna). Znajduje to potwierdzenie w Konstytucji RP z 1997 r., gdzie

---

⁸ Biuletyn nr 2882/VIII z posiedzenia Komisji Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi w dniu 28 lutego 2018 r., <http://orka.sejm.gov.pl/Zapisy8.nsf/wgsknr/OSZ-121> [dostęp 27.12.2018].

⁹ Druk nr 2234A.

¹⁰ Druk nr 2337.

¹¹ *Konwencja o prawach dziecka*, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 20 listopada 1989 r., ratyfikowana przez RP w dniu 30 września 1991 r. (Dz. U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526), dalej: Konwencja.

w art. 72 ust. 1 ujęto podstawowe prawa dziecka i gwarancje ochrony: „Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją”. Zdaniem prof. dr. hab. Bogusława Banaszaka i Mariusza Jabłońskiego w przepisie tym zawarto zasadę powszechnej ochrony praw dziecka, która zezwala każdemu, kto dostrzeże łamanie tych praw, szczególnie praw określonych wprost w tym artykule, zwrócić się nie tylko w imieniu, ale i na rzecz dziecka o udzielenie stosownej ochrony do instytucji państwowych¹². W podobny sposób od wielu lat ujmuje prawa dziecka Sąd Najwyższy. Przykładem jest ostatnie postanowienie z dnia 31 stycznia 2018 r., w którym Sąd, opierając się na postanowieniach Konwencji, określił pojęcie praw dziecka jako „zespół wartości duchowych i materialnych, koniecznych do prawidłowego rozwoju fizycznego, duchowego, tak w aspekcie intelektualnym, moralnym, jak i należytego przygotowania do pracy dla dobra społeczeństwa”¹³. Ponadto SN podkreślił, iż dobro dziecka podlega uwzględnieniu w każdym postępowaniu dotyczącym dziecka. Konieczność ochrony dobra dziecka podczas polowania należy zatem wywodzić z zagrożeń dla jego prawidłowego rozwoju psychicznego na skutek biernej obecności w trakcie uśmiercania lub ciężkiego zranienia zwierzyny. Należy obiektywnie się zgodzić, że takie zagrożenie jest realne szczególnie w przypadku małoletniego, który ze względu na wiek i stopień rozwoju (emocjonalnego, umysłowego czy społecznego) może nie być w stanie pojąć, jakimi motywacjami kieruje się dorosły polujący i co jest jego celem. Taka argumentacja została przytoczona w procesie legislacji przez stronę społeczną i poparta opiniami uznanych powszechnie autorytetów z dziedziny psychologii. Tę argumentację poparł także Rzecznik Praw Dziecka, zajmując stanowisko w tej sprawie. „Dobro dziecka” obejmuje również prawo do fizycznego bezpieczeństwa. Ochronę tego dobra zakłada art. 32 Konwencji, zakazujący dzieciom wykonywania pracy, która może być niebezpieczna. Praca wykonywana przez nieletniego nie może być niebezpieczna. Każda zaś aktywność fizyczna człowieka może powodować sytuacje stwarzające potencjalne niebezpieczeństwo dla zdrowia czy życia. W przypadku art. 32 Konwencji z pewnością chodzi jednak o wykonywanie pracy, która potencjalnie może być niebezpieczna w stopniu wyższym niż minimalny. Udział małoletniego w polowaniu, o którym mowa w art. 42aa pkt 15 u.p.ł., może dotyczyć np. pomocy w załadunku/wyładunku/układaniu tusz pożyłskanej zwierzyny, patroszenia czy udziału w naganie (osoby naganające zwierzynę w kierunku linii myśliwych podczas polowań zbiorowych). Przywołane przykłady zajęć mieszczą się w zakresie pojęcia „udziału” w wykonywaniu polowania i będą pomocne

---

¹² J. Boć (red.), *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 roku*, Wrocław 1998, s. 132.

¹³ Postanowienie SN z dnia 31 stycznia 2018 r., IV CSK 442/17.

w określeniu stopnia potencjalnego niebezpieczeństwa. Pomoc w transporcie tusz zwierzyny jest zajęciem stosunkowo bezpiecznym o minimalnym stopniu zagrożenia niebezpieczeństwem. Kolejna czynność w postaci patroszenia strzelonej zwierzyny również jest zajęciem stosunkowo bezpiecznym, jednak o potencjalnie wyższym stopniu niebezpieczeństwa wynikającym choćby z faktu posługiwania się ostrym narzędziem (nożem). Ostatnia czynność wydaje się zajęciem o podwyższonym stopniu potencjalnego niebezpieczeństwa, które może wynikać nie tyle z konieczności poruszania się w trudnym terenie, co z możliwości zranienia np. przez rykoszetujący pocisk. W świetle art. 32 Konwencji udział w nagance ma racjonalne przesłanki do uznania za formę udziału, która może być niebezpieczna. Udział nieletniego polegający na wykonywaniu zadań zleconych przez wykonującego polowanie może być nieodpłatny lub odpłatny. W drugim przypadku mają zastosowanie normy regulujące zatrudnienie małoletniego. Regulacje te są istotne do określenia stopnia niebezpieczeństwa poszczególnych form udziału. Polskie prawo generalnie dopuszcza możliwość zatrudnienia nieletniego, który ukończył 16. rok życia (wyjątkowo przed ukończeniem 16 lat), lecz wyłącznie do wykonywania prac lekkich¹⁴. Zatrudnienie małoletnich wymaga spełnienia dodatkowych warunków, takich jak chociażby uzyskanie zgody przedstawiciela ustawowego. Wykonywanie niektórych prac przez młodocianych jest wprost wzbronione¹⁵. Dotychczas udział w nagance był tradycyjnym obowiązkiem stażysty w kole łowieckim. Odbycie rocznego stażu jest jednym z warunków koniecznych do zdobycia podstawowych uprawnień do wykonywania polowania¹⁶. Staż można rozpocząć przed ukończeniem 18. roku życia.

W tym miejscu pojawiają się wątpliwości dwójakiego rodzaju, związane z zakazem uczestnictwa dzieci do 18. roku życia w polowaniu. Po pierwsze, z jakiego powodu zakaz został rozciągnięty na cały okres adolescencji małoletnich? Po drugie, czy rozciągając zakaz do momentu osiągnięcia pełnoletności, ustawodawca nie naruszył konstytucyjnego prawa rodziców do wychowania dziecka w zgodzie z własnymi przekonaniem określonego w art. 48 ust. 1 Ustawy Zasadniczej?

Odnosząc się do pierwszego problemu, należy zauważyć, że dojrzewanie dziecka to stopniowy i długotrwały proces rozwoju, nie wiąże się wyłącznie z momentem osiągnięcia pełnoletności. Człowiek w okresie dojrzewania dorasta fizycznie, zdobywa wiedzę o otaczającym go świecie, poznaje środowisko w którym żyje, gromadzi doświadczenia, rozwija się fizycznie, umysłowo, emocjonalnie i społecznie. Sukcesywnie dojrzewa do podejmowania racjonalnych i samodzielnych decyzji. Proces ten znajduje

¹⁴ M. Niszczyński, W. Kamiński, P. Wiśniewski, *Podstawy prawne zatrudniania młodzieży w wieku 16-18 lat. Informator*, Warszawa 2012, s. 5-13.

¹⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu prac wzbronionych młodocianym i warunków ich zatrudnienia przy niektórych z tych prac (Dz. U. z 2016 r., poz. 1509 – t.j.).

¹⁶ Art. 42 ust. 4 pkt 1 u.p.ł.

odzwierciedlenie zarówno w prawach przyznanych małoletnim, jak i w redakcji licznych aktów normatywnych. I tak na przykład Konstytucja w art. 48 ust. 1 „[...] wychowanie powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania”. Prawo zezwala osobom niepełnoletnim, po osiągnięciu pewnego wieku, na podejmowanie działań o znaczeniu prawnym. Przykładem takich działań jest chociażby prawo do podejmowania stałej pracy (po ukończeniu 16 roku życia), prawo do zdobywania uprawnień do kierowania pojazdami mechanicznym (po ukończeniu 16 lat dla kat. A1, B1, T)¹⁷, jachtami żaglowymi, motorowymi (po ukończeniu 14 roku życia: patent żeglarza, sternika motorowodnego)¹⁸, prawo do bycia podmiotem czynności prawnych przysparzających oraz do dokonywania niektórych czynności cywilnoprawnych (nabycie ograniczonych zdolności do czynności prawnych po ukończeniu 13 lat)¹⁹ czy zawarcia małżeństwa²⁰. W komentowanym procesie legislacyjnym wprowadzenia zmian w prawie łowieckim nie posłużono się żadnym dokumentem (dostępnym publicznie), który w sposób racjonalny (naukowy) uzasadnia rozciągnięcie zakazu, o którym mowa w art. 42aa pkt 15 u.p.ł., na cały okres adolescencji. W konsekwencji pojawia się uzasadnione przypuszczenie, że rozciągnięcie zakazu do uzyskania pełnoletności może naruszać prawa i wolności osób nieletnich, które osiągnęły dojrzałość w stopniu pozwalającym na świadome podjęcie decyzji towarzyszenia matce czy ojcu w polowaniu.

Druga wątpliwość dotyczy rozważań, czy art. 42aa pkt 15 u.p.ł. nie narusza praw rodzicielskich. Zagadnienie to jest istotne również z tej przyczyny, że osoby małoletnie, które uczestniczyły dotychczas w polowaniu, to przeważnie dzieci polujących. PZŁ liczy obecnie blisko 123 000 członków (w tym 3500 kobiet, to prawie 3% wszystkich członków)²¹. Problem ten dotyczy więc kilkudziesięciu tysięcy rodzin. Przytoczony wcześniej art. 48 ust. 1 Konstytucji zapewnia rodzicom prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Przedstawiciele doktryny upatrują w tym przepisie konstytucyjnego prawa do wychowania dzieci w rodzinie, które jednocześnie przyznaje rodzicom prawo wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Dodatkowo zasada ograniczenia ingerencji państwa w sferę wychowania dzieci wzmacnia pozycję rodziców w roli najważniejszych wychowawców (art. 48 ust. 2 Konstytucji²²). Podobnie Konwencja w art. 18 nakłada na rodziców główną odpowiedzialność za wychowanie i rozwój

¹⁷ Art. 6 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (Dz. U. z 2017 r., poz. 978 – t.j.).

¹⁸ § 5 i 8 Rozporządzenia Ministra Sportu i Turystyki z dnia 9 kwietnia 2013 r. w sprawie uprawiania turystyki wodnej (Dz. U. z 2013 r., poz. 460).

¹⁹ Art. 15 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 2018 r., poz. 1025 – t.j.).

²⁰ Art. 10 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59 ze zm.).

²¹ Zarząd Główny PZŁ, <https://pzlow.pl>, [dostęp 15.01.2019].

²² J. Boć, *op. cit.*, s. 95.

dziecka. Rodzina i prawa rodzicielskie w państwie prawa mają zasadnicze znaczenie w życiu społecznym. Prawo chroni prywatność rodziny²³, zapewnia rodzicom szeroką autonomię w podejmowaniu najważniejszych decyzji dotyczących wychowania dzieci. Wyrazem tej władzy jest prawo rodziców do podejmowania decyzji dotyczących dzieci w tak ważnych kwestiach jak: wybór szkoły, kierunku kształcenia, podejmowania decyzji w sprawach majątkowych, leczenia dzieci i wielu innych. Taki zakres władzy rodzicielskiej określa wysoki stopień zaufania państwa do najlepszych intencji rodziców, ich wiedzy o dziecku, znajomości jego potrzeb, a co za tym idzie posiadania najwyższych kompetencji do kierowania procesem wychowania. W tym momencie należy postawić pytanie, kto powinien zdecydować, kiedy młoda osoba może być świadkiem polowania? Odpowiedź wydaje się oczywista. Uprawianie łowiectwa to nie tylko polowanie. To również inne wartości, które nie zasługują na wstydlive ukrywanie. Łowiectwo jest użyteczne społecznie, to ważny element ochrony środowiska przyrodniczego, ochrony zwierząt łownych. To pasja, która jest ważną częścią przekonań rodzica-myśliwego²⁴.

Strona przedmiotowa występkę określone w art. 52 pkt 7 prawa łowieckiego jest równie kontrowersyjna i również nasuwa liczne wątpliwości. Co oznacza wykonywanie polowania w obecności osoby nieletniej? Niewątpliwie osoba ta nie może być biernym świadkiem wykonywania polowania. Trudności interpretacyjne wynikają z praktyki. Polowania wykonywane są bowiem w terenie ogólnie dostępnym, na rozległych obszarach, przez całą dobę. Przepisy zakładają możliwość oddania strzału do zwierzyny, która znajduje się do 200 m od strzelca²⁵. Myśliwy polujący w bezpośrednim towarzystwie nieletniego popełnia niewątpliwie występki. Gdzie dokładnie przebiega granica odległości przebywania osoby chronionej od miejsca wykonywania polowania? Nie można wykluczyć sytuacji wykonywania polowania bez świadomości, że w pobliżu przebywa osoba nieletnia i jest świadkiem polowania. Myśliwy ma obowiązek identyfikacji celu (zwierzyny), sprawdzenia, czy na linii strzału i w pobliżu nie ma postronnych osób, zwierząt gospodarskich, zabudowań, dróg, czy pojazdów lub maszyn rolniczych. Innymi słowy sprawdzenia, czy oddanie strzału jest bezpieczne. Nie ma obowiązku upewnienia się, czy on sam jest widoczny dla postronnych osób. Udział osoby chronionej w wykonywaniu polowania należy interpretować jako coś więcej niż bierna obecność. Najczęściej jest to wszelkiego rodzaju pomoc przy czynnościach podczas wykonywania polowania. Definiując pojęcie wykonywania polowania, napotykać na kolejne trudności. Wykonywanie polowania składa się z elementu temporalnego, określenia miejsca i sposobów

²³ Art. 47 Konstytucji RP z 1997 r.

²⁴ R. Paczuski, *Prawo ochrony środowiska*, Bydgoszcz 1996, s. 176-177.

²⁵ § 13 Rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska z dnia 23 marca 2005 r. w sprawie szczególnych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz (Dz. U. z 2005 r. Nr 61, poz. 548), dalej: Regulamin polowania.

prowadzenia polowania. Polowanie może być wykonywane indywidualnie i zbiorowo (art. 42 ust. 1a u.p.l.). Polowanie zbiorowe zaczyna się od przystąpienia myśliwych do odprawy. Kończy się ogłoszeniem zakończenia polowania przez myśliwego prowadzącego polowanie. W czasie polowania zbiorowego zazwyczaj ogłaszana jest przerwa na odpoczynek i posiłek. Czy w czasie przerwy zakaz obecności/uczestnictwa nieletnich jest zawieszany? Biorąc pod uwagę przedmiot ochrony, obecność nieletnich wśród polujących podczas przerwy wydaje się dopuszczalna, bowiem nie wykonują oni wówczas polowania. Dokładne określenie rozpoczęcia i zakończenia przerwy wymagałoby natomiast podania jasnej komendy przez prowadzącego polowanie zbiorowe, co dotychczas nie było praktykowane i nie znalazło odzwierciedlenia w Regulaminie polowania. Czas polowania indywidualnego liczy się od dokonania wpisu w książce ewidencji pobytu na polowaniu indywidualnym (prowadzonej dla każdego obwodu łowieckiego i wystawianej zazwyczaj na terenie tego obwodu), przy czym czas rozpoczęcia polowania można zapisać maksymalnie 24 godziny przed planowanym terminem. Wpis zawiera podanie daty i godziny rozpoczęcia polowania, podanie imienia i nazwiska osoby polującej, wskazanie numeru upoważnienia do wykonywania polowania indywidualnego, a także wskazanie łowiska, na którym będzie wykonywane polowanie. Po zakończeniu polowania wpis uzupełnia się o wskazanie daty i godziny polowania, ilość oddanych strzałów, podanie ilości i gatunku pozyskanej zwierzyny, przy czym wpisu może dokonać również osoba upoważniana przez polującego, dzierżawcę lub zarządcę obwodu łowieckiego. Za dokonanie wpisu odpowiedzialna jest osoba wykonująca polowanie. Wobec czego wpis ma charakter deklaratoryjny, a faktyczne rozpoczęcie i zakończenie polowania powinno oznaczać czas faktycznego pobytu myśliwego w wybranym przez niego łowisku. Miejsce wykonywania polowania określa się przez wskazanie obwodu i łowiska. Jak już wspomniano, polowania (również polowanie zbiorowe) wykonywane są na rozległych otwartych obszarach, ogólnie dostępnych. Wykonywanie polowania zbiorowego wymaga wcześniejszego oznaczenia miejsca, gdzie będzie wykonywane, poprzez umieszczenie tablic ostrzegawczych. Trudności interpretacyjne związane z miejscem wykonywania polowania indywidualnego zostały przedstawione powyżej.

Definicję legalną polowania zawiera art. 4 ust. 2 Prawa łowieckiego, zgodnie z którym „polowanie oznacza:

- 1) tropienie, strzelanie z myśliwskiej broni palnej, łowienie sposobami dozwolonymi zwierzyny żywej,
- 2) łowienie zwierzyny przy pomocy ptaków łowczych za zgodą ministra właściwego do spraw środowiska

– zmierzające do wejścia w jej posiadanie”.

Na wstępie wypada podzielić opinię wyrażoną przez dr. Witolda Daniłowicza, że ustawodawca zdefiniował „polowanie” na użytek pojęcia o szerszym zakresie, czyli „gospodarki łowieckiej”²⁶. Zakres definicji polowania jest znacznie szerszy niż przedmiot ochrony analizowanego czynu zabronionego. Trudno sobie wyobrazić, że ustawodawca wiąże niebezpieczne zagrożenia dla dobra młodej osoby z faktem obecności czy uczestniczenia w tropieniu czy odławianiu żywych zwierząt. Ustawodawca posługuje się również terminem „myśliwska broń palna”. Termin ten nie został jasno zdefiniowany w prawie łowieckim czy w ustawie o broni i amunicji²⁷. Słusznie Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 13 maja 2014 r.²⁸ wskazał, że w art. 10 ust. 4 pkt 3 u.b.a. blankietowo odesłała w tym zakresie do innych przepisów. Cechy myśliwskiej broni palnej opisuje § 3 Regulaminu polowań (biorąc pod uwagę praktyczne znaczenie, powinno się mówić jedynie o amunicji przeznaczony do celów myśliwskich, ponieważ broń palna używana w myślistwie nie posiada istotnych cech konstrukcyjnych różniących ją od broni bojowej czy sportowej). Warunki wykonywania polowania z użyciem ptaków łowczych zostały umieszczone w Rozdziale 7 Regulaminu polowań. Zakaz obecności czy udziału dzieci do 18. roku życia dotyczy jedynie wykonywania polowania. Wykonywanie odstrzałów redukcyjnych, zastępczych, odłowów²⁹, odłowów drapieżników³⁰ nie spełniają warunków definicji „polowania” pomimo umieszczenia tych przepisów w rozdziale 8 u.p.ł., który dotyczy wykonywania polowania. Inny jest bowiem cel uśmiercenia zwierząt łownych, inne organy podejmujące decyzję, inne dokumenty, na podstawie których dokonuje się odstrzału czy odłowu. Również miejsce tych czynności może znajdować się poza obwodem łowieckim. Wykonywanie odłowu czy odstrzałów w obecności nieletnich nie stanowi więc czynu zabronionego ustawą. W przepisach regulujących odstrzały i odłowy ustawodawca konsekwentnie nie użył terminu „polowanie”, sposób wykonywania odłowów i odstrzałów nie jest przedmiotem Regulaminu polowania.

Podmiot przestępstwa jest indywidualny, bowiem tylko członek PZŁ lub obywatel państw członkowskich Unii Europejskiej posiadający uprawnienia do wykonywania polowania, o którym mowa w art. 42a ust. 1 ustawy, za zgodą dzierżawcy lub zarządcy obwodu łowieckiego może wykonywać polowanie. Innymi słowy występku tego może dokonać wyłącznie myśliwy wykonujący polowanie indywidualnie bądź prowadzący polowanie zbiorowe. I tak kłusownik nie wykonuje polowania, a więc nie może być sprawcą tego występku, choć niewątpliwie, gdy w nielegalnym procederze uczestniczą

²⁶ W. Daniłowicz, *Prawo polowania*, Warszawa 2018, s. 99.

²⁷ Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 2017 r., poz. 1839 – t.j), dalej: u.b.a.

²⁸ Wyrok NSA z dnia 13 maja 2014 r., II OSK 2941/12.

²⁹ Art. 45 u.p.ł.

³⁰ Art. 44a u.p.ł.

nioletni, co nie jest takie rzadkie, naraża dzieci na wszystkie te zagrożenia, przed którymi, przynajmniej teoretycznie, chciał obronić dzieci ustawodawca.

Strona podmiotowa obejmuje jedynie winę umyślną. Naruszenie zakazu ujętego w art. 42aa pkt 15 u.p.l. stanowi występki z art. 52 pkt 7 tej ustawy (brak formy nieumyślnej). Stosując zasady odpowiedzialności karnej opisane w części ogólnej Kodeksu karnego³¹, występki można popełnić także nieumyślnie, pod warunkiem że ustawa tak stanowi. W konsekwencji jedynie umyślne naruszenia zakazu wykonywania polowania w obecności lub przy udziale dziecka do 18. roku życia może stanowić podstawę pociągnięcia do odpowiedzialności karnej.

4. Normy prawa łowieckiego w sąsiednich państwach europejskich

Prawo łowieckie w państwach europejskich zostało unormowane w różny sposób. Wielość przyjętych rozwiązań w tym zakresie jest wynikiem różnic historycznych, prawnych, gospodarczych, środowiskowych czy tradycji łowieckich. W całej Europie łowiectwo jest ważnym elementem kształtowania i ochrony środowiska naturalnego. W wielu krajach prawo dopuszcza możliwość wykonywania polowania przez osobę nieletnią: Norwegia, Finlandia, Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej. W żadnym kraju nie wprowadzono tak restrykcyjnych przepisów dotyczących obecności czy udziału nieletnich w czasie wykonywania polowania³² jak w Polsce.

5. Uwagi końcowe

Od kilkunastu lat uprawianie myślistwa jest coraz mniej akceptowane społecznie. Zjawisko to jest obserwowane nie tylko w Polsce. Różne są tego przyczyny. Jedną z ważniejszych są sami myśliwi dostarczający masowo świadectw swojej bezmyślności, arogancji i braku empatii. Sprzyja to zgłaszaniu społecznych postulatów zaostrzenia warunków wykonywania polowania, choć nie słychać równie głośniejszych postulatów surowego egzekwowania zakazu obecności lub udziału nieletnich podczas domowego (na potrzeby gospodarstwa) uboju drobiu, trzody chlewnej, królików czy ryb, choć to te właśnie przypadki śmierci zwierząt, często wysoce niehumanitarne, odbywają się

---

³¹ Art. 8 i art. 116 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 2018 r., poz. 1600 – t.j.).

³² Informacja przedstawiona przez przedstawiciela PZŁ podczas prac Komisji Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi w dniu 28 lutego 2018 r., *op. cit.*

masowo na oczach dzieci³³. Rozszerzenie tego zakazu na udział dzieci w polowaniu wydaje się rażąco nieuzasadniony w kontekście celnej uwagi prof. dr. hab. Wojciecha Radeckiego: „Polowanie od wieków inspirowało malarzy i poetów, co widać od prehistorycznych rysunków naskalnych do Mickiewicza i Kossaków. Ubój nigdy dla nikogo żadnym natchnieniem nie był”³⁴. Praca nad zmianami ustawy w takiej atmosferze powoduje liczne błędy i konieczność ponownego przystąpienia do prac legislacyjnych. Niektóre z przedstawionych wyżej mankamentów ostatniej noweli Prawa łowieckiego stały się przyczyną zapowiedzi złożenia skargi do Trybunału Konstytucyjnego³⁵. Przedstawione wyżej problemy prawne nie zostały dotychczas sprawdzone w praktyce, ponieważ w 2018 r. nie wszczęto żadnego postępowania w sprawie naruszenia zakazu³⁶.

---

³³ W. Daniłowicz, *op. cit.*, s. 98.

³⁴ W. Radecki *Uwagi na marginesie „Prawa polowania”*, „Brać Łowiecka” 2019, nr 1, s. 70.

³⁵ Trybunał Konstytucyjny w 2018 r. przyjął do rozstrzygnięcia skargę konstytucyjną grupy posłów Sejmu RP – sygnatura K 4/18, [trybunal.gov.pl/?type=704&tx_mtsignatures_pi1\[sigYear\]=18](http://trybunal.gov.pl/?type=704&tx_mtsignatures_pi1[sigYear]=18) [dostęp 17.01.2019].

³⁶ Informacja uzyskana od Państwowej Straży Łowieckiej.